Бюджет маселеси

Жыртыкты кантип толтурабыз?

Буга чейин Нарын шаары АКШнын эл аралык өнүктүрүү Агенттиги (ЮСАИД) тарабынан бюджеттик коомдук угууларды өткөрүү боюнча Кыргыз Республикасынын шаар муниципалитеттеринин арасында лидер деп таанылып келген болсо, быйылкы жылы аталган шаардын 2011-жылга карата бюджетинин коомдук угуусу таптакыр эле өткөрүлгөн эмес.

Ошентип, жаңы 2011-жылдын босогосун шаарыбыздын жаңырган жылдагы бюджети кандай болот болду экен деген? суроо менен аттадык. Февраль айына саналуу күндөр калганы менен жергиликтүү бюджеттин киреше бөлүгү эми такталып жаткандыктан Депутаттардын кароосунан өтө элек.

Ж.УРУСТЕМОВ, Нарын шаардык финансы бөлүмүнүн башчысы:

--Албетте, бюджеттик коомдук угуулардын башкы максаты —кызыкдар болгон бардык тараптардын катышуусу менен проблемаларды эл алдында кеңири талкуулоо болгондуктан мунун биз үчүн да чоң пайдасы бар. Дегеним,мындай учурда калкка алар жашап жаткан шаардын бюджети боюнча кеңири, ачык —айкын маалымат берилет. Бул өз учурунда жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары менен калктын ортосундагы ишенимди, шаардын көйгөйлөрүнүн чечилиши боюнча маалыматтын кеңири жайылышына шарт түзөт. Буга чейин Нарын шаардык финансы бөлүмү бюджеттик угууларды даярдоодо абдан жоопкерчилик менен даярданып, калкка маалыматты жөнөкөй тил менен кыска, так жеткирүүгө аракеттенип келди. Быйылкы эле жылы өлкөбүздө болуп өткөн окуяларга байланыштуу жылда өтүп келген бюджеттик угуулар болбой калды.

Анткен менен жергиликтүү бюджетти бекитүү, анын аткарылышын көзөмөлдөө жергиликтүү Кеңештин депутаттарынын иши болгондуктан Нарын шаардык финансы бөлүмү бюджеттин долбоорун иштеп чыгуудан баштап анын бекилип жана аткарылып бүтүшүнө чейин депутаттардын шаардык Кеңеши менен тыгыз иш алып барып, бюджеттеги бардык өзгөртүүлөр, буйруктун негизинде каржылоолор жана башка иш чаралар тиешелүү комитет менен макулдашылат.Мындан сырткары, Нарын шаарынын ар бир тургуну финансы бөлүмүнө келип, өздөрү каалаган маалымат менен таанышып кете алышат.

Учурда Нарын шаарынын 2010-жылдын жергиликтүү бюджетинин киреше бөлүгүнүн аткарылышы жана 2011-жылдын планынын долбоору түзүлүп, кароодон өтүп жаткан чагы. Дегеле, бюджеттин киреше бөлүгүнүн планынын долбоору кандай түзүлөт?

Айты КЕНЕШОВА, Нарын шаардык финансы бөлүмүнүн башчысынын орун басары:

--Жергиликтүү бюджеттин киреше бөлүгүнүн планынын долбоорун түзөөрдө эң оболу жалпы мамлекеттик салыктын нормативдик чегерүүлөрү, салыктын коэффиценттери, мурунку жылдын аткарылыштары, жаңы күчүнө кирген нормативдик өзгөртүүлөр, атайын каражаттан түшүүчү акча каражаттарынын эсеби бүтүндөй эске алынат. Мындан сырткары жыл ичинде керектелүүчү гранттык суммалар да аныкталат. Жергиликтүү бюджеттин киреше бөлүгүн түзөөрдө эң оболу контингент эске алынат. Алсак, патент алуучу соодагерлер канча, алар канча патент алат, 2010-жылы патент алуу кандай болду, план канчага аткарылды, аткарылбай калган болсо анын себептери, ашык аткарылган болсо эмне себептен деп каралат.Мындан соң орточо статистикалык сумма чыгарылып, анан 2011-жылдын планынын долбоору түзүлөт. Алсак, 2010-жылы ыктыярдуу патент негизиндеги салыкка план боюнча 2 млн. 375 миң сом каралса, 2 млн. 795 миң сомго аткарылып жатат. Бирок, 2011-жылдын планынын долбоорунда бул салыктын түрүнө план 2 млн. 500 миң сом деп каралган. Мындай учурда, демек, мурунку жылдардан калган карыздары болуп, патенттин кээ бир түрлөрүнүн суммасынын азайтылышынан болушу мүмкүн. Мына ушулардын бардыгы эске алынып, салык инспекциясы менен биздин ортобузда эсептелинип, депутаттардын бюджет боюнча комитетинин кароосунан өтүп, андан соң финансы министрлигинен да каралып туруп, анан жактырылат. Ал эми көбөйтүлүп берилип жаткандар болсо быйылкы жылы ашык аткарылды, ошол эле контингент, салыкка эч кандай өзгөртүү киргизилген жок, ошондуктан бул аткарылышы керек деп берилип жатат.

Учурда талкууга алынып жаткан Нарын шаарынын 2010-жылдын жергиликтүү бюджетинин киреше бөлүгүнүн аткарылышы жана 2011-жыл үчүн планынын долбоору боюнча алып, айрымдарына токтолсок, киреше салыгы (30 пайыз) өткөн жылдын планы боюнча 8 млн. 550 миң сом каралса 9 млн. 527 миң сомго аткарылып, быйылкы жылга 9 млн. 300 миң сом каралган. Турак жай эмес мүлкүнөн алынуучу салык былтыркы жылга 1 млн. 150 миң сом каралса, 1 млн. 38 миң сомго аткарылып, быйылкы жылга 1 млн. 200 миң сом долбоорлонгон.Кыймылдуу мүлк салыгына (транспорт) былтыркы жылы 3 млн. 465 миң сом каралса, анын аткарылышы 2 млн. 996 миң сомду түзүп, быйылкы жылга 3 млн. сом каралган. Элден алынуучу жер салыгына (айыл чарба.эмес) былтыр 1 млн. 500 миң сом каралса, план 1 млн. 514 миң сомго аткарылганы менен быйылкы жылга бул салыктын түрүнө да пландын долбоорунда азайтылып 1 млн. 150 миң сом каралган.Ал эми сатуудан түшүүчү салыкка (50 пайыз) былтыр 6 млн. 500 миң сом каралса, 7 млн. 568 миң 900 сомго аткарылып, быйылкы жылга 7 млн. 600 миң сом каралган.Арендадан былтыр 945 миң сом каралып, аткарылышы 999 миң 900 сомду түзүп, быйылкы жылга 1 млн. 345 миң сом пландалган.

Мындан сырткары салык эмес кирешеге кирген мамлекеттик пошлинага 2011-жылга карата план долбоордо 2 млн. сом, атайын каражаттарга 5 млн. сом, конфискация жана айыпка (50пайыз) 1 млн. сом, былтыркы жылдын планында 955,0 миң сом каралып, аткарылышы 586,0 миң сомду түзгөндүгүнө карабастан жер сатуудан түшкөн салыкка 600 миң сом гана каралып, айтор, салык эмес кирешенин бардыгы 8 млн. 500 миң сомду түзгөн. Жалпысынан алганда салык жана салык эмес кирешенин бардыгы 35 млн. 072,0 миң сомду түзсө, кирешенин бардыгы атайын каражатсыз 30 млн. 072,0 миң сомду түздү.

Учурда Депутаттардын Нарын шаардык Кеңешинин депутаттарынын бюджет боюнча комитетинин мүчөлөрү дал ушул Нарын шаарынын 2011-жылдын жергиликтүү бюджетинин планынын долбоорунун үстүндө иш алып барышууда.

Курманбек ЖАКЫПОВ, Нарын шаардык Кеңешинин депутаты, бюджет боюнча комитетинин мүчөсү:

--Финансы министрлиги шаардын бюджетин 2010-жылдын планынын аткарылышына жараша бекитип берүүнү сунуштаган. Ошол сунуштун негизинде биз шаардык финансы бөлүмүнүн, салык инспекциясынын башчылары менен олтуруп талкуу кылып, ошонун негизинде пландын болжолдуу долбоорун бергенбиз. Ал талкууда көбүрөөк талаш-тартышты кыймылдуу мүлк салыгы деп саналган транспорттун салыгы пайда кылды. Себеби, былтыркы жылы бул салык түрүнө 3 млн. 465 миң сом каралса, план 2 млн. 996 миң сомго гана аткарылган. Ошол себептен салыкчылар чоң машиналар жумуш жок жүрбөй тургандыктан салыгын төлөбөй жатышат, ошондуктан планды аткара албай калышыбыз мүмкүн, анын үстүнө Нарында учетто турган машиналар аз, көбүнчөсү Бишкекте, Чүйдө турат дешип, 2011-жылга 2 млн. 600 миң сом гана карап коюшкан. Биз болсо аткарылышын карап туруп, талашып-тартышып жатып 3 млн. сомго жеткирдик.Негизинен, бүгүнкү күндө, биздин алдыбызда былтыркы жылдын планынын аткарылышына жараша андан кем эмес планды коюш керек деген маселе туруп атат. Ошондуктан, биз, депутаттар, финансисттердин быйылкы жылдын планынын долбоорун көпчүлүк учурда былтыркы жылдын жергиликтүү бюджетинин киреше бөлүгүнүн аткарылышынан төмөн бергенине байланыштуу кайрадан карап, айрым жерлерин жогорулатууга туура келет деген ойдо турабыз. Бул маселе кайрадан бюджет комитетинде талкууга алынып, андан кийин гана чечим чыгарылат деген ойдобуз.

--Сиздин оюңузча бюджеттин киреше бөлүгү чыгаша бөлүгүн жаба алабы?

--Азыр бюджеттин чыгаша бөлүгү такталa элек. Негизинен былтыркы жылы бюджеттин киреше бөлүгүнө пландан 2,5 млн. сомго ашык түштү. Ошонун негизинде биз жыл башында айтканбыз, ай сайын же квартал сайын ашык түшкөн кирешени жетишпеген жагына, алсак, мектептерге, бала бакчаларга жумшайбыз деп. Ошондуктан жыл ичинде квартал сайын отурумдарды өткөрүп, кеңешип, ошол ашык түшкөн акчаларды тиешелүү органдарга бөлүштүрүп берип аттык. Азыркы күндө дагы 500-600 миң сом резервде турат деп атышат. Ал акчаларды да тиешелүү органдарга бөлүп берели деп сүйлөшүлүүдө. Мындан сырткары учурда Кара-Кечеден элге бекер таратылып жаткан көмүрдүн Нарын шаарына бөлүнүп берилген энчисин (100тонна) бекер тартып келиш үчүн транспорттук каражатка да жогорудагы акча каражатынан 150 миң сом бөлүп берип жатабыз.

Дегеле, бюджет маселеси жарандык коомдун чоң кызыгуусун жараткан маселе болгондуктан, ал эми буга чейин Нарын шаарынын жарандык коому үстүбүздөгү жылдын бюджетинен эч кабары болбогондуктан, жакында Нарын шаарында «Жарандык Демилге Тармагы» коомдук бирикмеси тарабынан өткөрүлгөн «Натыйжалуу бюджет түзүмү жана толуктоо, өзгөртүү киргизүү үчүн сунушталган мыйзам долбоорлору» аттуу кереге кеңеш программасында талкуу жүрдү. Тилекке каршы, бул иш чарага облустук да, шаардык да финансы бөлүмдөрүнөн, шаардык Кеңештин бюджет комитетинен да чакырылган өкүлдөр келип катышышкан жок. Ошентип, бюджет боюнча маалымат алып, талкууга катышабыз деп барган жарандык коомдун өкүлдөрү шаабайлары суун кайтышты. Кереге кеңешке катышкан Нарын облустук профсоюздар кеңешинин төрагасы А.Молдалиев мындай дейт:

--Бюджет боюнча толук маалыматты биз качан гана жарандык сектор биригип, институтташып,коалиция түзүп, пландуу иш жүргүзүп, бир ай мурун финансисттерге эскертип, ишти уюштургандан кийин гана ала алабыз.Ал эми учурда граждандык сектор өзү милдетин түшүнбөйт. Бюджет - деген мыйзам. Силер азыр бюджет түзүлүп, кирешеси, чыгашасы такталып бекиген атканда сурагыңар келип жатат. А кеп жаңы бааны түзүп, бөлүп алууда жатат. Бүгүнкү күндө көмүскө экономиканы эч ким көрсөткүсү келген жок. Ошондуктан биз биригип, билимибизди, ушул маселе боюнча түшүнүгүбүздү көтөрүп алып, анан билимдүү, статья боюнча сурасак, ошондо жооп ала алабыз.

Албетте, мындай пикирлерге каршы айтылган пикирлер да болбой койгон жок.

-- Бюджеттик угуу-бул жакшы демилге.Бул демократиялык мамлекеттин бирден бир элементтеринин бири. Бул болуп туруш керек. Бирок, мурунку тажрыйбага таянсак, биз дотацияда турган өрөөн болгондуктан бул жерде карай турган эч нерсе деле жок. 87 пайыз дотацияда тургандыктан, ал корголгон статья,ага эч ким тийбейт, таасир эте албайт. Маселе, жанагы 23 пайызда, мына ушуга таасир этсек болот. Бирок таасир этели десек өзүбүздүн ал маселеге түшүнүгүбүз жок. Эң эле биз кийлигишчү нерсе, бул бюджеттин киреше булагын кандай көбөйтүш керек деген маселе. Ушул жагынан иш алып барсак өзүбүзгө да бийликке да пайда болот. Кошумча киреше булагын тапсак ошондон түшкөн акчаны контролдогонго да жүзүбүз жарык болот.–деди жарандык коомун өкүлү Б.Усубалиев.

Албетте, жыртык бюджет миң кишн келсе да өзгөрбөйт. Ошондуктан, шаарыбыздын болобу, облусубуздун болобу киреше булагынын толуп, ташып турушуна салым кошконго аракет кылсак.

К.ЭСЕНАЛИЕВА,
атайын кабарчы.